

Den københavnske mellemskole 1908 - 1913

En undersøgelse af elevernes sociale tilhørsforhold.

Af OLAF RIES

Eksamensmellemskolen oprettedes i 1903 og blev afskaffet i 1958. Den skulle forbinde folkeskole og gymnasium, hvilket den også gjorde, men dens stilling i det samlede skolebillede var genstand for diskussion det meste af dens levetid; mellemskolen blev både en populær og en kontroversiel skoleform. I nedenstående artikel behandles specielt rekrutteringen til den københavnske mellemskole i dens første år ud fra spørgsmålet, om denne skole formåede at tiltrække bogligt velbegavede elever fra miljøer, der traditionelt ikke søgte en videregående skoleuddannelse. Artiklen er skrevet af cand. pæd. *Olaf Ries*, der i sin studietid har behandlet emnet i en undersøgelse, han har foretaget i tilknytning til Institut for Dansk Skolehistorie.

1. Emne og kilder

Ifølge lov om højere alment skoler af 24. april 1903 skulle mellemskoleundervisning gives i tilslutning til folkeskolens undervisning af børn indtil 11 års alderen. Et af de politiske hovedmotiver til mellemskolens oprettelse havde været ønsket om at føre det intellektuelt veldisponerede barn fra det lille hjem frem til en plads i samfundet, der kunne svare til dets ydeevne.

De følgende sider er et sammendrag af en undersøgelse over det sociale tilhørsforhold hos de elever, der blev optaget i den kommunale mellemskole i København de første seks år efter denne skoles etablering i 1908. Hensigten har været at klarlægge, i hvilken udstrækning denne kommunale mellemskole i hovedstaden faktisk blev det socialt brede uddannelses tilbud, som man fra politisk hold havde ønsket.

Ved en undersøgelse af, hvilke børn der kom i mellemskolen for mere end 60 år siden, er man afhængig af, dels hvor omhyggeligt de nødvendige oplysninger om eleverne er blevet indført i de respektive protokoller, og dels hvor omhyggeligt disse protokoller er blevet bevareret for eftertiden.

Alle børn i Københavns kommuneskoler blev indtil ca. 1920 ved indskrivningen i skolen indført i en såkaldt *hovedbog*, med nummererede

sider fra 100-900 eller mere. Efter den tid benyttede man kartoteks-kort.

I hovedbogen blev indført barnets navn, dets fødselsdag- og år, vaccinationer, forældrenes (faderens) stilling og adresse, samt dato for indmeldelse i skolen, hvorfra det kom og hvilken klasse det blev placeret i. Endelig var der en rubrik til oplysning om udskrivning samt en anden til eventuelle bemærkninger.

Ved indskrivningen på de forskellige sider har man fulgt det system, at man indførte det første barn på den første side, det næste på den næste side og så fremdeles. Når man nåede bogens sidste side efter nogle års forløb, begyndte man forfra. Men efterhånden blev rækkefølgen mere tilfældig, adskillige sider springes over, der skrives, hvor man synes, der er bedst plads.

For de fleste af de 18 skoler, denne undersøgelse beskæftiger sig med, opbevares disse hovedbøger i Københavns Stadsarkiv i Njalsgade. Fem af skolerne, Jagtvejen, Øresundsvejen, Istedgade (nuv. Enghave Plads), Sundholm (nuv. Amagerbro) samt Enghavevejen skoler, opbevarer selv deres hovedbøger.

Til hver hovedbog findes et *register*, en selvstændig protokol, hvor børnene står opført i alfabetisk orden, men kun med navn, med henvisning til den side af hovedbogen, de er indført på.

Oprykningsprotokollerne er inddelt klassevis og viser, hvilke elever der går i hver af skolens klasser ved årets begyndelse, af- og tilgang i årets løb, samt hvilke elever, der rykker op i næste klasse. Som regel er kun hovedskolens klasser indført i disse protokoller, mens mellemskolen i så tilfælde må have haft sine egne, der nu er gået tabt. Kun for Østre Gasværks skole (nuv. Strandvejens skole) er fundet en samlet protokol for alle klasser.

Af- og tilgangsprotokollerne registrerede år for år, hvilke elever der forlod eller ankom til skolen, samt hvilke klasser de udgik fra eller ankom til, med henvisning til, hvilken side i hovedbogen de er indført på. Sådanne portokoller er bevaret for Vibenshus skole.

Drejer det sig om elever, der har forladt skolen med mellemskoleeksamen, findes elevernes navne, fødselsår- og dag, forældrenes stilling samt samtligt opnåede karakterer ved eksamen i de såkaldte *eksamensprotokoller*. Kun protokollen fra Husumgade skole (nuv. Havremarken) har ikke alle disse oplysninger. Protokollerne opbevares for to skolars vedkommende i Stadsarkivet, for 14 af de resterende skoler

opbevares de på den skole, hvor eksamen har fundet sted, medens Jagtvejen og Nørre Alle skoler har mistet deres.

Endelig er bevaret en enkelt af de protokoller, der førtes på de skoler, hvor optagelsesprøven til mellemskolen fandt sted fra 1908. Heri er opført samtlige elever ved prøven, med oplysning om hvilke skoler de kom fra, hvilke karakterer de fik, og hvem der blev optaget.

Af yderligere kildemateriale, der i stort omfang findes opbevaret både i Stadsarkivet og på skolerne, kan nævnes *mulktprotokoller*, med bødestraffene for ulovlig forsømmelse, *forsømmelsesprotokoller* for såvel lærere som elever, *cirkulæreprotokoller*, *vikarindberetninger* og *vidnesbyrd*.

En anden gruppe kildemateriale er de beretninger, der fra midten af det 19. århundrede hvert år blev udsendt af Københavns Skoledirektion under titlen »Beretning om Det Københavnske Borger og Almueskolevæsens tilstand«. Fra disse er især uddraget statistiske oplysninger om antallet af mellemskoleelever de forskellige år, om kommunens samlede elevtal og dets fordeling, hvilke skoler mellem-skoleklasserne blev placeret på osv.

Oplysningerne til brug for undersøgelsen er derudover primært hentet i de ovenfor beskrevne hovedbøger, men suppleret med oplysninger fra det øvrige kildemateriale i det omfang, det har været muligt.

Den største vanskelighed har været, at man i høj grad er afhængig af, hvor omhyggeligt protokolføreren har været, især når det drejer sig om at registrere de elever, der har gået i skolen fra nederste klasse og er rykket over i mellemskolen sammen med elever fra distriktets øvrige skoler, og som af en eller anden grund er blevet udskrevet uden mellemskoleeksamen. Hvis ikke det i dette tilfælde er anført, hvilken klasse eleven er udgået fra, f. eks. 2. eller 3. mellem, er muligheden for at finde frem til disse elever yderst ringe.

Ved gennembladning af hovedbøgerne fra de skoler, hvor mellem-skoleklasserne blev oprettet, er navnene og andre oplysninger på de optagne elever fundet frem i det omfang, det var muligt. Disse er så sammenlignet med oplysninger fra eksamensprotokollerne i de tilfælde disse er bevaret. Da disse protokoller som nævnt hovedsageligt befinder sig på de enkelte skoler, har de forskellige inspektørers imødekommenhed været til stor hjælp. Endelig er de fremkomne klasselister sammenlignet med Skoledirektionens beretninger fra de enkelte år om, hvorledes udviklingen i elevtallet i hver af klasserne har været.

Folio 2. Eksamensprotokol for Mellemskolen fra Forchammersvejs Skole 1912–1917 (Københavns Stadsarkiv).

I eksamensprotokollen indførtes elevernes navne, fødested og -år, forældrenes (faderens) stilling, dato for indskrivning i skolen samt opnåede karakterer ved eksamen.

Fra Skoledirektionens oplysninger om antallet af elever, der tog mellemskoleeksamen i årene 1912–17 er fratrasket de elever, der er kommet til skolevæsenet fra andre kommuner. Disse er totalt udeladt af undersøgelsen.

Alt dette kildemateriale må betegnes som enestående og af uvurderlig værdi for skolehistorisk forskning. En del af det opbevares som nævnt i Københavns Stadsarkiv, der 1973 har udsendt en oversigt over materialet. Men meget ligger endnu rundt om på skolerne og opbevares undertiden under ikke særligt gode forhold. Værre er det, at en del er forsvundet under ombygning af enkelte skoler, og det er sikkert en uomgængelig nødvendighed, hvis dette materiale skal bevares for eftertiden, at det opbevares under mere sikre forhold, f. eks. i Københavns Stadsarkiv.

2. Udviklingen i Københavns skolevæsen 1844–1899

År 1900 udkom et lille skrift af chefen for Københavns statistiske kontor, Cordt Trap, der på opfordring af Københavns kommunalbestyrelse og på grundlag af indberetninger fra de enkelte skoler havde bestemt de københavnske skolebørns fordeling i de forskellige arter af skoler efter forældrenes sociale lagdeling.¹

Ved at foretage en sammenligning med året 1844, hvortil Cordt Trap hentede oplysninger i »Beretning om det Københavnske Borger- og Almueskolevæsens tilstand« fra samme år², ønskede han at belyse den udvikling, der havde fundet sted i århundredets sidste halvdel med hensyn til hvilke skoler børnene søgte.

For at få et sammenligneligt materiale inddelte Cordt Trap Københavns skoler i 1844 og 1899 i tre hovedkategorier, som han benævnte »Højere skoler«, »Mellemskoler« og »Kommuneskoler«.

Til de »Højere skoler« i 1899 henregnede han alle skoler med ret til at afholde studentereksamen og almindelig forberedelseseksamen, til »Mellemskolen« de private, betalende skoler, og til »Kommuneskoler« friskolerne og betalings-skolerne. På dette tidspunkt bestod Københavns kommuneskoler af 20 friskoler med ca. 25.000 elever og 10 betalings-skoler med ca. 12.500 elever³.

Til de »Højere skoler« i 1844 henregnedes såvel de blandede latin- og realskoler, som de rene realskoler. Til »mellemskoler« samtlige private drenge- og pigeskoler, og til kommuneskoler de offentlige Kirkeskoler, Sogneskoler, Fattigskoler samt Land- og Søetatens skoler.

Herefter opstillede Cordt Trap følgende tabel:⁴

Skoleart	Antal Elever	
	1844	1899
Højere skoler	1421	6728
Mellemskoler	6115	5001
Kommuneskoler	5650	38007

I procent ser tallene således ud:

Skoleart	1844	1899
Højere skoler	10,8 %	13,5 %
Mellemskoler	46,4 %	10,1 %
Kommuneskoler	42,8 %	76,4 %

Den meget betydelige forskydning, der var sket i elevtallet fra »Mellem-skolen« til »Kommuneskolen« i det forløbne tidsrum, mente Cordt Trap skyldtes dels ændringer i samfundets sociale sammensætning, dels den forbedrede kommuneskole. Hertil kom de store økonomiske vanskeligheder, den private mellemskole måtte kæmpe med i det 19. århundredes sidste halvdel, og som tvang mange af dem til at lukke.

Resultatet var, at der ved århundredskiftet fandtes to slags skoler i København, en højere privat skole for den velhavende del af befolkningen, og en kommunal folkeskole for småfolk, adskilt ved en bred kløft, som det var overmåde vanskeligt, i mange tilfælde umuligt, at komme over.⁵

Kun omkring $\frac{1}{4}$ af Københavns skoleelever havde på dette tidspunkt mulighed for at erhverve sig en eksamen, der gav adgang til en højere uddannelse, nemlig eleverne i de private, betalende skoler samt de højere skoler. Mere end 75% af alle skoleelever, dvs. de 38.000, der gik i de kommunale betalings- og friskoler, havde ringe eller ingen mulighed for fortsat skolegang. Det er i lyset af disse tal, man må se kravet om oprettelsen af en kommunal mellemskole.

Folio 761. Elevprotokol for drenge. 1886–1924. Sjællansgades Skole. (Københavns Stadsarkiv).

Eleverne indførtes i tilfældig orden, men oplysningerne er omhyggeligt registrerede.

En af de elever, som indgår i undersøgelsen, C. V. Madsen, blev optaget i mellemskolen 1912, men blev udskrevet 3 år senere uden eksamen og uden andre bemærkninger end »iflg. lov af 29.9.1904«.

Fra hvilke samfundsklasser kom de børn, der gik i de kommunale skoler?

Da skolegangen i friskolerne var gratis, og i betalingsskolerne kun udgjorde 1 krone om måneden (heraf navnet »kroneskoler«), er det nærliggende at antage, at eleverne i disse skoler fortrinsvis kom fra de lavere sociale lag. Denne antagelse underbygges af den undersøgelse af fordelingen af københavnske skolebørn i henhold til forældrenes indtægt, som Cordt Trap foretog. Han tilstræbte at danne nogle ensartede sociale grupper med relativt ensartede økonomiske forhold, selv om han erkendte, at grænserne i mange tilfælde var flydende.

Han opstillede tre hovedgrupper, som han benævnte »Overklassen«, »Middelklassen« og »Arbejderklassen«.

Til »Overklassen« henregnede han tre undergrupper, som han kaldte

1. Højere embedsmænd
2. Fabrikanter, direktører, grosserer m. fl.
3. Liberale erhverv, herunder læger, ingeniører arkitekter m. v.

»Middelklassen« inddelte han i fire grupper:

4. Lavere embedsmænd
5. Håndværksmestre og detailhandlere
6. Fast ansatte i underordnede stillinger
7. Handelsmedhjælpere og tilsynspersonale

»Arbejderklassen« omfattede

8. Faglærte arbejdere og håndværkssvende
9. Bude, opvartere, chauffører
10. Ufaglærte arbejdere

Uden for hovedgrupperne:

11. Enker
12. Andre erhverv, herunder søfolk, pensionister m. fl.

Ud fra denne inddeling i socialgrupper så fordelingen af Københavnske skolebørn i de kommunale skoler i året 1899 således ud:⁶

Socialgruppe	Procentvis andel af elevmaterialet	
I	0,0 %	} 0,7 %
II	0,1 %	
III	0,5 %	
IV	0,3 %	} 20,8 %
V	12,0 %	
VI	6,4 %	
VII	2,1 %	
VIII	33,0 %	} 73,3 %
IX	3,0 %	
X	37,3 %	
XI		} 4,7 %
XII		

Det ses, at eleverne især kom fra de laveste sociale grupper. Næsten 75 % kom fra »Arbejderklassen«, medens børn fra »Overklassen« og i nogen udstrækning fra »Middelklassen« søgte de private skoler.*

Da Cordt Trap lavede sin næste undersøgelse 1914, var der sket en del forskudninger i elevernes sociale tilhørsforhold.⁷

* Til belysning af den skæve sociale rekruttering anføres her, hvor stor en procentdel af *samlige børn i de respektive socialgrupper*, der benyttede de kommunale betalings- og friskoler i København.

	Kommuneskoler (betalings- og friskoler)	
	Drenge	Piger
I	0,8 %	1,5 %
II	2,8 %	3,5 %
III	20,9 %	14,6 %
IV	21,5 %	19,4 %
V	65,3 %	57,9 %
VI	79,0 %	75,5 %
VII	42,6 %	39,5 %
VIII	93,3 %	89,0 %
IX	83,4 %	79,2 %
X	95,6 %	94,1 %

(jfr. Cordt Trap, 1900).

Enghavevejen Skole

»Skolebygningen var – og er vel stadig – et solidt mindesmærke for skolearkitektens grundmurede fantasiløshed i slutningen af det forrige århundrede. Ligesom for at understrege at det trods alt drejede sig om noget levende inde bag murene, anlagde man som oftest en lille strimmel have foran inspektørens stuelejlighed.«

(Harald H. Lund, elev i mellemskolen fra 1915, i kronik i Berlingske Tidende 23.10.1962). (Det kgl. Bibliotek).

Der er kommet flere børn fra »Overklassen«, ligesom »Middelklassen«s andel er væsentligt forøget. Den store fremgang i elevtallet fra 38.000 i 1899 til knap 55.000 i 1914 skyldes i høj grad øget tilgang af børn fra de sociale klasser uden for »Arbejderklassen«. Som årsager hertil kan nævnes de forbedrede undervisningsforhold i de københavnske kommuneskoler samt den kendsgerning, at mellemskolen blev indført i 1908.

Denne oversigt over københavnske skolebørns procentvise fordeling i forskellige sociale grupper i året 1914 vil blive brugt som sammenligningsgrundlag, når elevmaterialet fra mellemskolens første år skal analyseres.

Københavnske skolebørns procentvise fordeling i 12 socialgrupper i betalings- og friskoler i årene 1899 og 1914:

	1899 (38.007 elever)		1914 (54.773 elever)
I	0,0 %	} 0,7 %	0,1 %
II	0,1 %		0,5 %
III	0,5 %		0,9 %
IV	0,3 %	} 20,8 %	0,4 %
V	12,0 %		12,1 %
VI	6,4 %		7,7 %
VII	2,1 %		6,3 %
VIII	33,0 %	} 73,3 %	30,0 %
IX	3,0 %		7,1 %
X	37,3 %		25,3 %
XI		} 4,7 %	2,7 %
XII			6,9 %

3. Mellemskolens elevmateriale

Efter langvarige debatter i Borgerrepræsentationen vedtog denne den 6. januar 1908 oprettelsen af den kommunale mellemskole i København med 7 drengeklaser og 6 pigeklaser med plads til ialt 312 elever. Til optagelsesprøven indstilledes ialt 1610 ansøgere. Under indtryk af den store tilstrømning af ansøgere udvidedes antallet af 1. mellem-skoleklasser i 1909 til 19 med plads til ialt 456 elever.

For årene 1908–13 ser listen over ansøgere og optagne elever således ud:⁸

År	Ansøgere	Optagne
1908	1610	312
1909	939	456
1910	1171	456
1911	1300	456
1912	1314	456
1913	1377	456

Der blev således i årene 1908–13 optaget ialt 2592 elever i den Københavnske mellem-skole.

Til brug for denne undersøgelse er det lykkedes at finde frem til 2305 af disse elever og fastslå deres sociale tilhørsforhold efter Cordt Traps model:

Samtlige elever optaget i den københavnske mellem-skole i årene 1908–13 inddelt i 12 socialgrupper i henhold til forældrenes samfundsstilling:

	Fordeling i tal		Procentvis fordeling	
I	0	60	0	2,6 %
II	30		1,3 %	
III	30		1,3 %	
IV	77	852	3,3 %	37,0 %
V	378		16,4 %	
VI	198		8,6 %	
VII	199		8,6 %	
VIII	781	1162	33,9 %	50,3 %
IX	140		6,0 %	
X	241		10,4 %	
XI	129		5,6 %	
XII	102		4,4 %	

Halvdelen af de børn, der blev optaget i den københavnske mellem-skole i årene 1908–13 kom altså fra arbejderklassen. Dvs. det i høj grad var børn, der ikke tidligere havde haft mulighed for at opnå mellem-skoleeksamen.

Næsten alle samfundsgrupper er repræsenteret i mellem-skolen, men et iøjnefaldende træk er de højere sociale gruppers lille repræsentation.

Når denne fordeling sammenholdes med den procentvise fordeling af alle elever i Københavns kommuneskoler for året 1914, der er det nærmeste, vi kan komme et sammenligningsgrundlag, fremkommer følgende billede:

En sammenligning af skolebørns procentvise fordeling efter forældrenes samfundsstilling i 12 socialgrupper i Københavns kommuneskoler 1914 og optagne elever i Københavns kommunale mellem-skole 1908–13.

Kommuneskolen 1914			Mellemsskolen 1908-13		
I	0,1 %	} 1,5 %	0	} 2,6 %	
II	0,5 %		1,3 %		
III	0,9 %		1,3 %		
IV	0,4 %	} 26,5 %	3,3 %	} 37,0 %	
V	12,1 %		16,4 %		
VI	7,7 %		8,6 %		
VII	6,3 %		8,6 %		
VIII	30,0 %	} 62,4 %	33,9 %	} 50,3 %	
IX	7,1 %		6,0 %		
X	25,3 %		10,4 %		
XI	2,7 %		5,6 %		
XII	6,9 %		4,4 %		

Ved en sammenligning af procenttallene for de tre hovedklassers vedkommende ses det, at »Arbejderklassen« i forhold til sin andel af det samlede elevmateriale er repræsenteret med en betydelig mindre andel af mellemsskolematerialet. Næsten hele denne nedgang modsvares af den fremgang i procenttal, som »Middelklassen« kan opvise, fra 26,5 % af det samlede elevmateriale til 37 % af mellemsskolematerialet. Endelig er der for »Overklassens« vedkommende tale om en lille, men markant større andel af mellemsskolematerialet end dens andel af det samlede elevmateriale.

Betragter man de enkelte socialgrupper, viser det sig, at især én gruppe, nemlig de ufaglærte arbejdere, er blevet repræsenteret med et betydeligt mindre elevtal i mellemsskolen end dens andel af det samlede elevmateriale skulle berettigede den til. Trods den kendsgerning, at $\frac{1}{4}$ af samtlige elever i kommuneskolerne kan henregnes til denne gruppe, kommer kun ca. $\frac{1}{10}$ af mellemsskoleeleverne herfra.

Derimod har elever fra gruppe VII, de faglærte arbejdere og håndværkssvende, ikke alene bevaret deres betydelige andel af det samlede elevmateriale på 30 %, men i mellemsskolen forøget den til 33 % af eleverne.

Årsagerne til denne forskel i de to socialgruppers andel af mellemsskolematerialet ligger måske i den forskellige økonomiske baggrund. Udover en ikke ubetydelig forskel i aflønning⁹ havde de faglærte ar-

Interiør fra københavnsk skole o. 1915.

Bemærk de mange anskuelsesbilleder på væggen. (Det kgl. Bibliotek).

bejdere et meget mere stabilt arbejdsforhold, medens de ufaglærte arbejdere ofte var udsat for sæsonmæssige svingninger i beskæftigelsen med deraf følgende økonomisk usikkerhed.¹⁰ Selv om undervisningen i melleskolen var gratis, så betød det dog mindst to år længere skolegang for den enkelte elev at opnå eksamen, og i melleskolens klasser måtte eleverne ikke have erhvervsarbejde uden for hjemmet. De kunne derfor ikke bidrage til hjemmets opretholdelse, hvilket naturligvis ville være alvorligst for de økonomisk dårligst stillede.

Den tredje socialgruppe, der her medregnes til »Arbejderklassen«, har en lidt mindre repræsentation i melleskolen end i det samlede elevmateriale, således at der for »Arbejderklassen« ialt bliver tale om en ret betydelig forskel.

Som nævnt er »Middelklassen« repræsenteret med en større andel af melleskolematerialet end af det samlede elevmateriale. Denne forøgelse skyldes især markante forskelle for to gruppers vedkommende, IV og V.

For de lavere embedsmænds vedkommende er procenttallene ret små, men tendensen tydelig. Det er nærliggende at antage, at for denne gruppe har »tradition« spillet en rolle. Hermed menes en socialgruppes indstilling til videreuddannelse og ønske om at gennemføre den. Forældrene har en eller anden form for uddannelse og ønsker det samme for deres børn, ligesom den økonomiske baggrund tillader at holde børnene i skole udover den skolepligtige alder. Det er en gruppe, som ellers i overvejende grad selv betaler deres børns uddannelse i de forskellige privatskoler.¹¹

For gruppen af håndværksmestre og detailhandlere er der ligeledes tale om en betydelig overvægt i andelen af mellemenskolemateriale. Med den tilstrækkelige økonomiske baggrund er der her sandsynligvis tale om et socialt moment, nemlig forældrenes ønske om, at børnene engang i tiden kan opnå stillinger, som er mindst på højde med og helst lidt over dem, de selv indtager.¹²

Denne sammenligning viser altså, at gruppen af ufaglærte arbejdere af mellemenskolemateriale har fået en betydelig lavere andel end af det samlede elevmateriale, medens næsten alle andre grupper har fået en større andel. Især er »Middelklassen«s socialgrupper samt de faglærte arbejdere og håndværkssvende stærkt repræsenteret i mellem skolens elevmateriale.

4. Fra hvilke socialgrupper kom elever med mellemenskoleeksamen?

Af de ialt 2592 elever, der i årene 1908–13 blev optaget i den københavnske mellem skole, bestod 2.047 mellemenskoleeksamen fire år senere. Det svarer til 79 %.¹³

Af de 2305 elever, som denne undersøgelse beskæftiger sig med, bestod 1896 elever mellemenskoleeksamen. Det svarer til 82,2 %. Forskellen fremkommer ved, at det har været vanskeligere at finde frem til de elever, der af en eller anden grund forlod mellem skolen uden eksamen.

At en så stor procentdel af de optagne elever var i stand til at gennemføre mellem skolen og opnå eksamen hænger sandsynligvis sammen med, at begavelsesfaktoren kan lades ude af betragtning p. g. a. de strenge optagelsesbetingelser. De elever, der blev optaget i mellem skolen, var begavelsesmæssigt i stand til at gennemføre den.

Til at belyse eventuelle forskelle mellem de enkelte socialgruppers

andel af elever med mellemskoleeksamen i forhold til deres andel af det samlede antal optagne elever tjener nedenstående oversigt:

	1. Antal elever optaget i mellemskolen	2. Antal elever med mellem- skoleeksamen	3. Kolonne 2 i procent af kolonne 1.
I			
II	30	29	96,7 %
III	30	24	80,0 %
IV	77	75	98,8 %
V	378	321	84,9 %
VI	198	181	91,4 %
VII	199	175	88,4 %
VIII	781	623	79,7 %
IX	140	108	77,1 %
X	241	196	81,3 %
XI	129	82	63,5 %
XII	102	82	80,4 %

I forhold til gennemsnitsprocenten 82,2 % viser det sig, at grupperne II, IV, V, VI og VII ligger over denne, mens grupper III, VIII, IX, X, XI og XII ligger under. Muligvis kan denne forskel henføres til forskelle i den økonomiske baggrund mellem grupperne.

I gruppe XI, enker og andre enlige, får mindre end $\frac{2}{3}$ af de i mellemskolen optagne elever mellemskoleeksamen. Årsagerne hertil kan være mange, men gruppen er så uensartet sammensat, at en analyse ikke er mulig.

5. De elever, der opgav deres mellemskoleuddannelse undervejs

Af de ialt 545 elever, der forlod mellemskolen uden eksamen i ovennævnte tidsrum, er det lykkedes at finde frem til 409.

En del af disse er flyttet til skoler uden for kommunen og enkelte er døde. Men den overvejende del, 362 elever, er blevet udskrevet efter det halvår, de fyldte 14 år, dvs. efter skolepligtens ophør.¹⁴ Det svarer til 15,7 % af de optagne elever. For de enkelte socialgrupper ser procenten således ud:

I	
II	3,3 %
III	13,3 %
IV	1,4 %
V	12,6 %
VI	8,6 %
VII	9,1 %
VIII	19,7 %
IX	19,3 %
X	17,1 %
XI	34,1 %
XII	16,6 %

En ret forskellig procentdel af de forskellige socialgruppers elevtal forlader altså mellemskolen ved undervisningspligtens ophør uden eksamen.

Ved en sammenligning med gennemsnitsprocenten, 15,7 % viser det sig, at alle grupper fra II til VII ligger under dette tal, dvs. at forholdsvis færre elever forlader mellemskolen fra disse socialgrupper, medens elever fra »Arbejderklassen«, samt grupperne XI og XII i større tal bliver udskrevet efter undervisningspligtens ophør, dvs. enten i 3. eller 4 mellem.

Blandt de enkelte socialgrupper skiller især en enkelt sig ud, nemlig gruppe XI, enker, af hvilken mere end en tredjedel af de optagne elever udskrives fra mellemskolen ved undervisningspligtens ophør. Modsat forholder det sig med grupperne II og IV, hvor elever, der udskrives uden eksamen, kun udgør henholdsvis 3,3 % og 1,4 % af de optagne elever.

De øvrige grupper udviser ikke større indbyrdes forskelle, men måske kan man pege på den svage, men ensartede tendens for »Arbejderklassens« tre socialgrupper, der alle har flere elever, der udskrives uden eksamen, end gennemsnittet af alle grupper. Modsat har »Middelklassen«s fire grupper alle færre elever, der udskrives uden eksamen, end gennemsnittet.

Årsagerne til at eleverne forlader mellemskolen ved undervisningspligtens ophør angives kun sjældent i kildematerialet. Den oftest anførte årsag er sygdom, to tilfælde anfører økonomiske årsager, to andre »ulyst« hos eleverne, medens en enkelt er blevet bortvist uden nærmere forklaring. Men langt den overvejende del er blot blevet udskrevet »ifølge lov«.

Som tidligere nævnt kan begavelsesfaktoren sikkert udelades. Herfor taler også den kendsgerning, at udskrivningen af eleverne hovedsagelig foregår fra 3. eller 4. mellem.¹⁵ Hvis eleverne havde haft besvær med at følge med i mellemskolen, var de sikkert blevet overflyttet til hovedskolen i 1. eller 2. mellem.

Sygdom angives i 10 tilfælde som årsag til, at elever udskrives af mellemskolen uden eksamen, og det forekommer at være en naturlig forklaring, da adskillige sygdomme, som i dag helbredes hurtigt og fuldstændigt, dengang kostede langvarigt sygeleje og et måske aldrig genvundet tab af kræfter. Med mellemskolens arbejdspress er det sandsynligt, at et længere sygeleje ville gøre det vanskeligt for eleverne at følge med.

Når der kun angives to tilfælde af »økonomiske årsager« som begrundelse for at blive udskrevet af mellemskolen uden eksamen, kan det måske skyldes, at der hos forældre har været modvilje mod at indrømme, at økonomien ikke strakte til at holde et 14-års barn i skole. Den højere udskrivningsprocent hos de økonomisk lavere stillede socialgrupper kan måske underbygge en formodning om, at økonomiske vanskeligheder har spillet en rolle for en større del af de elever, der forlader mellemskolen uden eksamen.

Forklaringen på den store udskrivningsprocent blandt børn af enker kan måske søges i samme årsager. Gruppen er som nævnt ikke en ensartet økonomisk-social gruppe, men der er en hel del her, der økonomisk har haft vanskelige kår. Mange har måttet ernære sig ved dårligt lønnet, ufaglært arbejde, hvor lønnen for kvinder var endnu lavere end for mænd.¹⁶

6. Konklusion

Indførelsen af mellemskolen, hvis sigte i indledningen angaves som hensynet til den jævne mands velbegavede barn, betød i høj grad en social omvæltning inden for uddannelsen: samfundsgrupper, hvis børn

hidtil havde måttet nøjes med den almindelige folkeskoleuddannelse, benyttede sig i betydeligt omfang af det tilbud, den kommunale mellem-skole var, og formåede i stor udstrækning at føre deres børn frem til mellem-skoleeksamen.

Ved at gøre mellem-skoleundervisningen gratis og lave optagelsesprøver, der tilsigtede størst mulig objektivitet i udvælgelsen af elever til mellem-skolen, gjorde skolemyndighederne denne til et tilbud til de samfundsklasser, der ikke tidligere havde haft økonomisk mulighed for at give deres børn en videregående uddannelse. Herved byggede man bro over den kløft, som Cordt Traps undersøgelser havde påvist i det københavnske skolevæsen omkring århundredskiftet.

De enkelte samfundsgruppers uddannelsestradition, samt visse socialgruppers vanskelige økonomiske forhold, spillede dog fortsat en betydelig rolle for både optagelsen til mellem-skolen og muligheden for gennemførelse til den afsluttende eksamen.

NOTER

1. Cordt Trap: Københavnske skolebørns fordeling. (København 1900).
2. Beretning om det Københavnske Borger- og Almueskolevæsens tilstand. København 1844.
3. Beretning om det Københavnske Borger- og Almueskolevæsens tilstand. København 1899.
4. Cordt Trap: (se note 1, tabel C, side 9).
5. Hans Kyrre og H. Langkilde: Byens skole (Kbh. 1926).
6. Cordt Trap: (se note 1, tabel F).
7. Cordt Trap: Københavnske skolebørns fordeling (København 1914).
8. Beretning om det københavnske Borger- og Almueskolevæsens tilstand. København 1908-13.
9. Jørgen Pedersen: Arbejdslønnen i Danmark ca. 1850-1913 (København 1930).
10. Samme.
11. Cordt Trap: (se note 1).
12. Samme.
13. Beretning om det Københavnske Borger- og Almueskolevæsens tilstand. København 1912-17.
14. Samme.
15. Samme.
16. Se note 9.